

Kołodziejczyk, Arkadiusz

Nowe Podlasiana : przegląd wydawnictw historycznych za lata 1999-2001 : Podlasie Południowe - siedleckie i bialskopodlaskie

Rocznik Mazowiecki 13, 279-290

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRZEGLĄD BADAŃ I RECENZJE

Nowe Podlasiana.

Przegląd wydawnictw historycznych za lata 1999–2001 (Podlasie Południowe — siedleckie i bialskopodlaskie)

Od poprzedniego¹ przeglądu historiografii południowego Podlasia, tj. obszaru byłych województw bialskopodlaskiego i siedleckiego, minęły ponad dwa lata. Z satysfakcją muszę znów podkreślić, że nadal rośnie liczba publikacji monograficznych, artykułów i przyczynków, publikowane są pamiętniki i wspomnienia. Nie istniejący mecenat państwa, przed 1989 r. często uniemożliwiający publikowanie wyników badań dotyczących tzw. „białych plam”, z powodzeniem zastępowany jest mecenatem samorządu terytorialnego; „odnalazły się” liczne towarzystwa regionalne, które znajdując sponsorów publikują coraz więcej prac popularnonaukowych. Należy przyjąć z dużym uznaniem fakt, że systematycznie powiększa się grono autorów młodych, udane próby publikacji o tematyce historycznej podejmują nauczyciele, bibliotekarze, muzealnicy.

Na Podlasiu nadal — co jest oczywiste ze względu na potencjał naukowy — prym w regionalistyce wiedzy Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach (IH AP), ale nie pozostają w tyle biblioteki, muzea i towarzystwa regionalne. IH AP kontynuuje własną serię wydawniczą, publikując w jej ramach prace monograficzne, zbiorowe, materiały konferencji naukowych i popularnonaukowych, współpracując głównie z Siedleckim Towarzystwem Naukowym, Ludowym Towarzystwem Naukowo-Kulturalnym — Oddział w Siedlcach (LTN-K). W 1999 r. ukazały się zapowiadane publikacje, w pierwszej kolejności materiały sesji zorganizowanej w Kotuniu w 80-lecie odzyskania niepodległości. Autorów referatów i licznych uczestników gościło tamtejsze Muzeum Pożarnictwa, a miejscowa Ochotnicza Straż Pożarna święciła wówczas jubileusz 80-lecia. Opublikowany tom materiałów posesyjnych zawiera publikacje poświęcone obu rocznicom². Jesienią br. odbędzie się w Kotuniu kolejna sesja, poświęcona udziałowi strażaków południowego Podlasia w walce o niepodległość w latach 1939–1945.

W 1999 r. nakładem IH AP i LTN-K — Oddział w Siedlcach opublikowano pracę Mariana Jakubika i Arkadiusza Kołodziejczyka pt. *Żołnierska danina życia*³,

¹ A. Kołodziejczyk, *Nowe Podlasiana. Przegląd wydawnictw historycznych za lata 1997–1998*, „Rocznik Mazowiecki”, t. XI, 1999, s. 237–244; idem, „Szkiecy Podlaskie”, Siedlce 1999, s. 247–258.

² *Strażacy Podlasia w walce o niepodległość w 1918 roku. 80 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Kotuniu*, pr. zb. pod red. A. Kołodziejczyka i Z. Todorskiego, Siedlce 1999, ss. 184.

zawierającą wykazy żołnierzy polskich poległych na terenie powiatu węgrowskiego i węgrowian, którzy padli w walkach na różnych frontach, zwłaszcza okresu ostatniej wojny. Drugie, znacznie rozszerzone wydanie tej książki znajduje się w przygotowaniu do druku. W tymże roku ukazała się naukowa monografia autorstwa Władysława Ważniewskiego, *Stosunek władz państwowych do Kościoła katolickiego w Polsce 1956–1970* (ss. 298) oraz niezwykle cenny wybór materiałów źródłowych w opracowaniu Piotra Matusaka: *Polskie Państwo Podziemne w walce o suwerenność 1944–1945 (w świetle dokumentów Sztabu Naczelnego Wodza* (ss. 300). Przedstawione przez autora 24 dokumenty obrazują dobitnie rzeczywisty wymiar imperialnej polityki ZSRR prowadzonej wobec Polski — w znacznej mierze na terytorium Podlasia w tym okresie. W 2000 r. ukazały się (z rocznym opóźnieniem) materiały pierwszej sesji naukowej poświęconej blisko dwusetletnim dziejom prasy podlaskiej, która odbyła się 26 V 1998 r. przy współudziale oddziału siedleckiego LTN–K⁴. Druga z kolei sesja została zorganizowana w dniu 6 III 2001 r. pod patronatem starosty siedleckiego. W jej trakcie wygłoszono 5 referatów i 9 komunikatów, a materiały ukażą się drukiem jesienią br.⁵ Warto nadmienić, że kolejna — trzecia sesja poświęcona prasie podlaskiej — odbędzie się już jesienią br. w Siennicy i dotyczyć będzie w całości dziejów i terażniejszości podlaskiej prasy szkolnej.

W 2000–2001 r. IH opublikował materiały stanowiące pokłosie trzech innych sesji: *Stosunki polsko–ukraińskie w XVI–XX wieku* (współorganizator — oddział siedlecki LTN–K)⁶, *575-lecie Sokołowa Podlaskiego* (sesja odbyła się 4 V 1999 r. w Sokołowie)⁷ oraz *Legiony Polskie we Włoszech z perspektywy dwustulecia (1797–1997)*⁸. Z pewnym opóźnieniem ukazał się również obszerny tom referatów wygłoszonych w trakcie konferencji poświęconej 80. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę, pt. *Rok 1918 na Podlasiu*⁹. Warto nadmienić, iż w oma-

³ M. Jakubik, A. Kołodziejczyk, *Żołnierska danina życia*, Siedlce 1999, ss. 108.

⁴ *Prasa podlaska w XIX–XX wieku. Szkice i materiały*, pr. zb. pod red. D. Grzegorzczuka i A. Kołodziejczyka, t. I, Siedlce 2000, ss. 208.

⁵ *Prasa podlaska w XIX–XX wieku. Szkice i materiały*, pr. zb. pod red. D. Grzegorzczuka i A. Kołodziejczyka, t. II, Siedlce 2001. Zawiera m.in.: A. Notkowski, *Prasa prowincjonalna (lokalna) na tle czasopiśmiennictwa polskiego dwudziestolecia międzywojennego*; J. Kuligowski, *Drukarnie i drukarze Mińska Mazowieckiego*; J. Odziemczyk, *Prasa Sokołowa Podlaskiego*; D. Grzegorzczuk, *Prasa siedlecka w latach 1944–1998*; G. Michałowski, *Prasa białskopodlaska w latach 1989–1998*; E. Kopówka, *Prasa żydowska w Siedlcach w okresie międzywojennym*; M. Biarda, „Tygodnik Siedlecki” 1988–2000; A. Bobryk, *Siedlecka prasa parafialna w latach dziewięćdziesiątych*.

⁶ *Stosunki polsko–ukraińskie w XVI–XX wieku*, pod red. J. Wojtasika, Siedlce 2000, ss. 174. Zawiera m.in. ciekawy artykuł J. Cabaja, *Ukraińska działalność narodowa na południowym Podlasiu w latach 1917–1919*.

⁷ *575-lecie Sokołowa Podlaskiego*, pr. zb. pod red. A. Kołodziejczyka i P. Matusaka, Siedlce 2000, ss. 138. Oprócz wystąpień okolicznościowych władz miasta zawiera: D. Wereda, *Parafia unicka w Sokołowie w XVIII wieku*; G. Welik, *Ziemiaństwo rejonu Sokołowa w XIX wieku*; U. Głowacka–Maksymiuk, *Sokołów w początkach XX wieku*; J. Odziemczyk, *Kampania wyborcza BBWR w Sokołowie w 1928 r.*; P. Matusak, *Sokołów Podlaski w okresie II wojny światowej*; R. Dmowski, *VI rejon kolejowy „Podlasie”*; Z. Sidorczuk–Andrzejewska, *Park miejski w Sokołowie Podlaskim*; A. Kołodziejczyk, *Dzieje Sokołowa Podlaskiego w historiografii*.

⁸ *Legiony Polskie we Włoszech z perspektywy dwustulecia (1797–1997)*, red. nauk. J. Wojtasik, Siedlce 2001, ss. 108. Zawiera m.in.: J. Geresz, *Legionści z Podlasia*; T. Demidowicz, *Gen. Józef Hornowski — legionista rodem z Podlasia (1773–1817)*; H. Mierzwiński, *Historyczne i współczesne związki pułkownika Berka Joselewicza z Kockiem*.

⁹ *Rok 1918 na Podlasiu*, pr. zb. pod red. A. Kołodziejczyka i K. Pindla, Siedlce 2001, ss. 214. Zawiera m.in.:

wianym okresie IH AP opublikował także szereg innych prac historycznych, nie związanych bezpośrednio z problematyką podlaską.

Na szczególne uznanie zasługują dwie monografie Anny Laszuk poświęcone województwu podlaskiemu w 2. połowie XVII w. Oparta na rzetelnej kwerendzie archiwalnej publikacja *Zaścianki i królewszczyzny*¹⁰, przedstawia strukturę administracyjną i kościelną, sieć osadniczą, królewszczyzny i własność szlachecką województwa. Druga monografia tej autorki została poświęcona analizie struktury społecznej ludności województwa podlaskiego w tym okresie¹¹. Nie wdając się w szczegółową ocenę obu monografii, należy tylko „wytknąć” autorce brak mapy województwa i nieumieszczenie wykazu źródeł i bibliografii w pierwszej publikacji. Warto także wspomnieć o obszernej, źródłowo udokumentowanej monografii Józefa Maroszka, *Pogranicze Litwy i Korony w planach króla Zygmunta Augusta*¹². Jest ona wprawdzie poświęcona Podlasiu północnemu (Goniądz, Rajgród, Knyszyn, Tykocin), ale porusza także problematykę południowej części ówczesnego województwa podlaskiego. To bogato ilustrowane, oparte na bardzo szerokiej bazie źródłowej dzieło, jest godne polecenia nie tylko historykom–profesjonalistom.

Doczekały się źródłowych publikacji także trzy niepospolite niewiasty doby staropolskiej związane z Podlasiem. Pierwsza — Anna z Sanguszków Radziwiłłowa (1676–1746), była założycielką kilku słynnych w Rzeczypospolitej manufaktur — w tym farfurni oraz pracowni szlifierskiej i złotniczej w Białej Radziwiłłowskiej — dziś Podlaskiej, fundatorką wyposażenia wielu kościołów na Podlasiu, właścicielką wspañalej biblioteki i galerii obrazów w Białej. Monografię poświęconą jej życiu, działalności i mecenatowi przygotowała Wanda Karkucińska¹³. Drugiej — księżnej Annie z Sapiehów Jabłonowskiej (1728–1800), właścicielce m.in. Siemiatycz i Kocka, twórczyni biblioteki i „gabinetu historii naturalnej” w Siemiatyczach, autorce wielu publikacji o tematyce ekonomicznej, społecznej, rolniczej, poświęcono konferencję naukową, zorganizowaną w Siemiatyczach w dniach 6–7 II 2000 r. Materiały konferencji ukazały się wiosną 2001 r.¹⁴ Natomiast życie i działalność Aleksandry z Czartoryskich Ogińskiej (1730–1798) stały się inspiracją do zorganizowania przez Muzeum Okręgowe

A. Kołodziejczyk, *Rozbrojenie Niemców na terenie Południowego Podlasia i Wschodniego Mazowsza w listopadzie 1918 roku*; M. Szczupak, *Polska Organizacja Wojskowa w Węgrowie*; D. Grzegorzczuk, *Siedlce w pierwszych miesiącach niepodległości*.

¹⁰ A. Laszuk, *Zaścianki i królewszczyzny. Struktura własności ziemskiej w województwie podlaskim w drugiej połowie XVII wieku*, Warszawa 1998, ss. 176 (Prace Białostockiego Tow. Naukowego — nr 38, wyd. IH PAN Warszawa).

¹¹ A. Laszuk, *Ludność województwa podlaskiego w drugiej połowie XVII wieku*, Warszawa 1999, ss. 240 (Prace Białostockiego Tow. Naukowego — nr 43, wyd. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych).

¹² J. Maroszek, *Pogranicze Litwy i Korony w planach króla Zygmunta Augusta. Z historii dziejów realizacji myśli monarszej między Niemnem a Narwią*, Białystok 2000, ss. 648, fot., mapy.

¹³ W. Karkucińska, *Anna z Sanguszków Radziwiłłowa (1676–1746). Działalność gospodarcza i mecenat*, Warszawa 2000, ss. 391.

¹⁴ *Księżna Anna z Sapiehów Jabłonowska (1728–1800). W 200 rocznicę zgonu*, pod red. A. Wołka i Z. J. Wójcika, Siemiatycze 2001, ss. 328.

w Siedlcach dwóch dużych wystaw: „Siedlce. Z przeszłości w terażniejszość” (1997) i „Aleksandra Ogińska i Jej czasy” (1998). W oparciu o eksponaty i materiały zgromadzone na wystawach ich kustosz, Danuta Michalec przygotowała bardzo pięknie wydaną publikację pt. *Aleksandra Ogińska i Jej czasy*¹⁵.

Kontynuując „cykl” staropolski należy zasygnalizować opublikowanie pamiętnika Wiktoryna Kuczyńskiego (1668–1737), herbu Ślepowron, podkomorzego drohiczyńskiego i kasztelana podlaskiego¹⁶. Szkoda, że do tej perełki pamiętnikarstwa staropolskiego wkradło się sporo potknięć, np. na s. 8 autorzy wstępu piszą, że Walenty Kuczyński ochrzcił swojego syna pierworodnego, Wiktoryna, 2 II 1678 r. w kościele w Kuczynie, podczas gdy Wiktoryn pisze w pamiętniku, że został ochrzczony 28 II 1668 r. (s. 20); data urodzenia (1668 r.) poświadczona jest przez Adama Bonieckiego (*Herbarz polski*, t. XIII, Warszawa 1909, s. 117) na podstawie metryki z Kuczyna. Bałagan panuje też w przypisach¹⁷.

Zupełnym nieporozumieniem jest natomiast strona redakcyjna i przypisy do pamiętnika Kajetana Kraszewskiego (1827–1896), najmłodszego brata wielkiego Józefa Ignacego, właściciela Romanowa na Podlasiu, który ukazał się nakładem warszawskiego Wydawnictwa ANCHER w 2000 r.¹⁸ Przypisy w opracowaniu Zbigniewa Sudolskiego rażą ogromną powierzchownością, wręcz infantyлизmem, zawierają liczne błędy. Autor, który przygotowywał tekst do druku w latach 1983–1984 nie raczył nawet wprowadzić uzupełnień w postaci nowych publikacji poświęconych życiu i wszechstronnej twórczości Kajetana, jego stosunków z bratem itd.¹⁹ Szkoda, że ta kolejna perła pamiętnikarstwa polskiego, tym razem z 2. połowy XIX w. została potraktowana w taki sposób. Warto też, by autorzy opracowań i redaktorzy, sygnując wydawnictwa swoimi nazwiskami, pamiętali, iż biorą odpowiedzialność za to, co ukazuje się drukiem!

Pozostając przy pamiętnikach ziemiańskich 2. połowy XIX w. przypomnijmy bardzo interesujące dzienniki Marii z Łubieńskich Górskiej — *Gdybym mniej kochała*, które ukazały się w 1997 r. i zostały pominięte w poprzednim przeglądzie²⁰. Autorka (ur. w 1837 r. w majątku Kolano na Podlasiu, zm. w 1926 r.) była żoną Jana Górskiego (1827–1898), właściciela Woli Pękoszewskiej pod Grodzkiem Mazowieckim, ale jej wspomnienia dostarczają wielu informacji dotyczących Podlasia, na terenie którego Górcy — zwłaszcza Ludwik (1818–1908),

¹⁵ D. Michalec, *Aleksandra Ogińska i Jej czasy*, Muzeum Okręgowe, Siedlce 1999, ss. 168.

¹⁶ W. Kuczyński, *Pamiętnik 1668–1737*, oprac. zb. pod kier. J. Maroszka, Białystok 1999, ss. 136.

¹⁷ Nie mógł Wiktoryn ufundować w l. 1733–1738 kościoła Wszystkich Świętych w Drohiczynie, bo zmarł w Korczewie 21 VII 1737 (s. 7, 8); można wymienić sporo innych nieścisłości opracowania.

¹⁸ K. Kraszewski, *Kronika domowa. Silva rerum, wspomnienia i zapiski z lat 1830–1881*, oprac. i wstępem poprzedził Z. Sudolski, współpraca I. Najda, Warszawa 2000, ss. 662.

¹⁹ Por. T. Mencil, *W cieniu wielkiego brata — Kajetan Kraszewski (1827–1896)*, [w:] *Losy Polaków w XIX–XX w. Studia ofiarowane prof. S. Kieniewiczowi w osiemdziesiątą rocznicę jego urodzin*, Warszawa 1987, s. 598–614; A. Kołodziejczyk, *Zainteresowania historyczne Kajetana Kraszewskiego (1827–1896)*, [w:] *Historia. Poznanie i przekaz*, pod red. B. Jakubowskiej, Rzeszów 2000, s. 73–82; idem rec., *Kroniki domowej*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie”, z. 12, Siedlce 2001.

²⁰ M. Górka, *Gdybym mniej kochała. Dziennik lat 1889–1895*, oprac. M. Gamdyk-Kłuźniak, Warszawa 1996; eadem, *Dziennik lat 1896–1906*, Warszawa 1997.

właściciel Ceranowa, zarządca Sterdyni, wybitny działacz rolniczy i społeczny, pisarz odegrał bardzo poważną rolę. We wstępie do pochodzących ze zbiorów Biblioteki Narodowej wspomnień M. Górskiej, Roman Wysocki słusznie podkreślił, że „trudno nie ulec uwodzicielskiemu czarowi spatynowanych wiekiem pamiętników — zwłaszcza gdy ich autorkami są kobiety. One bowiem potrafią skoncentrować się na drobiazgach, które znakomicie przybliżają minioną rzeczywistość, świat codzienności scharakteryzowany barwnymi detalami, które zdobią utwór niczym gustowna brosza suknię autorki. A gdy jeszcze wraz z pamiętnikiem przetrwają zdjęcia z epoki, to w trakcie lektury postacie ożywają, tracą hieratyczne pozy, wyobrażamy sobie ich zachowanie, marzenia, namiętności, kaprysy, rozterki, żale”. „Są one urokliwe i zawierają wiele cennych informacji natury historycznej” — stwierdził z kolei Marek Cabanowski²¹. W pamiętnikach M. Górskiej znajdziemy rzeczywiście wiele szczegółów, nie tylko na temat rodziny Górskich, ale i majątków Kolano, Ceranów, Sterdyni.

Warto wspomnieć, że Konstanty Górski (ur. 1827) w 1864 r. ożenił się z księżną Julią Golicyną ze Starej Wsi pod Węgrowem, córką księcia Sergiusza Golicyna i Marii z Jezierskich. O tych i innych szczegółach rodzinnych i genealogicznych traktuje szczegółowo monografia rodu Górskich, opublikowana w 2001 r.²² Na uwagę historyków i regionalistów zasługują też bez wątpienia, przechowywane w zbiorach rękopisów Biblioteki Narodowej w Warszawie, pamiętniki Ignacego Popiela (ur. 1847) i Kazimierza Popiela (ur. 1888), właścicieli majątku Turna pod Węgrowem²³. Warto sięgnąć także do pamiętnika Józefa Górskiego (1891–1961), właściciela Ceranowa, obejmującego lata 1922–1959, znajdującego się także w zbiorach Biblioteki Narodowej²⁴. Należy pomyśleć o ich opublikowaniu.

W ciągu ubiegłych trzech lat pojawiło się znów kilka wartościowych monografii miejscowości. Grzegorz Michałowski i Teresa Jarmoszewicz są autorami dzieła poświęconego 500-leciu Sławatycz w pow. białkopodlaskim, niegdyś miasta, a obecnie gminy²⁵. Pięknie wydana, popularnonaukowa monografia ukazała się nakładem władz gminnych w 1999 r. Podobnie interesującą publikacją jest książka Zygmunta Tomasza Gajownicza *Na tropach tajemnic historii Cegłowa i okolic* (Cegłów 1999, ss. 160). Stanisław Całka (emerytowany pułkownik WP) opublikował ciekawą pracę na temat dziejów swej rodzinnej wsi — Starogrodu w gminie Siennica, która w 1997 r. obchodziła swoje 500-lecie²⁶. Gdyby nie dociekliwość autora, który wydał książkę swoim nakładem, zapewne niewiele dałoby się powiedzieć o długich dziejach tej liczącej dziś zaledwie 62 zagrody miejscowości.

²¹ M. Cabanowski, *Domy i ludzie*, cz. II, Grodzisk Mazowiecki 1999, s. 118.

²² *Górcy herbu Bożawola. Przodkowie i potomkowie gen. Franciszka Górskiego*, pod red. M. Górskiej-Gólasowej, Poznań 2000, ss. 373.

²³ BN, sygn. II 6449; akc. 7861, 7913.

²⁴ J. Górski, *Na przełomie dziejów*, BN, sygn. III 9776.

²⁵ G. Michałowski, T. Jarmoszewicz, *Sławatycze 1499–1999*, Sławatycze 1999, ss. 82.

²⁶ S. Całka, *Starogród — wieś mazowiecka*, wyd. II poprawione, Warszawa 1998, ss. 111.

Cennym wkładem do regionalistyki wschodniego Mazowsza są *Dzieje Osiecka* Bogdana Strzeżysza, oparte na pracy magisterskiej, przygotowanej pod kierunkiem prof. Edwarda Kospatha–Pawłowskiego w Instytucie Historii Akademii Podlaskiej. I ta licząca ponad 700 lat miejscowość, miasto w latach 1558–1869, zasługiwała ze wszech miar na monografię²⁷. Można by wytknąć autorowi pominięcie sporej liczby źródeł czy opracowań, ale nie zmienia to faktu, że dla miłośników historii, nauczycieli, uczniów jest to książka bardzo pomocna, ważna i z pewnością przyczyni się do wzrostu zainteresowania dziejami tej miejscowości i okolicy, które propaguje Towarzystwo Przyjaciół Osiecka i okolicy — wydawca monografii. W 1999 r. nakładem Biblioteki Miejskiej w Białej Podlaskiej ukazały się także materiały sesji popularnonaukowej, poświęconej dziejom miasta i regionu²⁸.

Nie maleje zainteresowanie zbiorami filokartystycznymi, czyli kolekcjonowaniem starych pocztówek. W 2000 r. ukazała się przepięknie wydana publikacja autorstwa Janusza Kuligowskiego i Mariusza Dzieńcio pt. *Mińsk Mazowiecki na dawnej pocztówce*²⁹. W książce opublikowano 59 pocztówek z widokami Mińska, które ukazały się do wybuchu II wojny światowej, wraz z dokładnymi opisami. Wyrażając pełne uznanie autorom, należy wyrazić przekonanie, że niebawem zbiór starych pocztówek dawnego Mińska znacznie się powiększy. Pragnę tylko — gwoli obowiązku — przypomnieć, że w 1996 r. ukazała się również cenna i pięknie wydana publikacja Bogusława Mitury poświęcona starym pocztówkom siedleckim. Pozostając przy tym zajmującym i pożytecznym dziale kolekcjonerstwa warto zauważyć, że na tle Polski dawne pocztówki z południowego Podlasia objawiają się na aukcjach i wystawach raczej słabo. Katalog XV ogólnopolskiej Aukcji Pocztówek (24–25 IV 1999), na 6320 pozycji zawierał tylko: 9 z Białej Podlaskiej (od 1912 do 1940 r.), 8 z Siedlec (m.in. ok. 1920 r. — Gimnazjum im. Hetmana Żółkiewskiego i Seminarium Nauczycielskie), 1 z Łukowa, 4 z Węgrowa³⁰. To mało, co oznacza, że kolekcjonerzy i miłośnicy dziejów Podlasia mają przed sobą szerokie pole do działania.

Z publikacji na temat historii Kościoła na uwagę zasługuje monografia Florentyny Rzemieniuk poświęcona dziejom Kościoła katolickiego obrządku bizantyńsko-słowiańskiego — neounii³¹. Przypomnijmy, że próbę odbudowy Kościoła unickiego na ziemiach byłego zaboru rosyjskiego podjęto w Polsce w okresie międzywojennym. Nie przyniosła ona poważniejszych rezultatów, liczba wiernych nie sięgnęła nawet 20 tys., a władze państwowe po 1930 r. odmówiły

²⁷ B. Strzeżysz, *Dzieje Osiecka*, Osieck 2001, ss. 134.

²⁸ *Biała Podlaska. Szkice z dziejów miasta i okolic: materiały z sesji popularnonaukowej z okazji Dni Białej Podlaskiej 26–27 czerwca 1999 r.*, red. J. Flisiński, Biała Podlaska 1999, ss. 141.

²⁹ J. Kuligowski, M. Dzieńcio, *Mińsk Mazowiecki na dawnej pocztówce*, Mińsk Mazowiecki 2000, ss. 88, nakładem Towarzystwa Przyjaciół Mińska Mazowieckiego. Dochód ze sprzedaży tej publikacji przeznaczono na wsparcie budowy Pomnika Niepodległości w Mińsku Mazowieckim.

³⁰ *Katalog zbiorów filokartystycznych*, pod red. B. Dunin-Wilczyńskiego i J. Resza, Warszawa 1999, s. 61, 86, 114, 137.

³¹ F. Rzemieniuk, *Kościół katolicki obrządku bizantyńsko-słowiańskiego (neounia)*, Lublin 1999, ss. 372.

poparcia dla akcji, której czołowym orędownikiem był biskup podlaski Henryk Przeździecki. Dziś reliktem neounii jest jedyna w Polsce parafia tego obrządku w Kostomłotach nad Bugiem. Oddział „Civitas Christiana” w Białej Podlaskiej wydał kolejną pozycję poświęconą w części unitom — *Wierni Bogu i Ojczyźnie* (oprac. ks. Zdzisław Oziębło, Biała 1999, ss. 127). Publikacja ta zawiera wspomnienia, poczynszy od czasów prześladowań unitów, aż po okres prześladowań stalinowskich.

Bardzo wartościową publikacją jest też monografia parafii Huszcza w pow. białkopodlaskim. Autorzy — ks. Wiesław Pińczuk i Józef Kuszneruk poświęcili swe obszerne dzieło unitom podlaskim (330 stron, kilkadziesiąt stron fotografii)³². Szkoda, że po śmierci prof. Jerzego Skowronka stanęła w miejscu edycja serii *Unici Podlascy* (ukazały się dwa tomy: t. I, *Martyrologia Unitów Podlaskich*, w 1996 r. i t. V, *Zanim wróciła Polska*, w 1994 r.). Opublikowana została także broszurka autorstwa Józefa Geresza poświęcona sanktuarium Matki Boskiej Kodeńskiej. To słabe warsztatowo, niewiele wnoszące, pozbawione przypisów dziełko, na dodatek wydane fatalnie jakościowo (zupełnie nieczytelne reprodukcje), nie jest godne polecenia. Nie powinien publikować tego typu „perełek” autor, który aspiruje do miana czołowego regionalisty południowego Podlasia³³. Na marginesie przeglądu publikacji poświęconych dziejom Kościoła na Podlasiu uwaga natury ogólnej — niezbędna staje się nowa monografia całej diecezji podlaskiej, gdyż dzieło ks. Piotra Aleksandrowicza z 1970 r. jest już przestarzałe. Czeka na swojego biografę także Czesław Sokołowski (1877–1951), sufragan podlaski w latach 1919–1946, a od 1940 r. administrator diecezji podlaskiej.

Słabo prezentuje się stan wiedzy na temat dziejów Żydów na Podlasiu. Wiadomości, często niepełne i zawierające wiele uproszczeń, wręcz błędów, rozsiane są po licznych monografiach miast i miasteczek. Tłumaczenia na język polski księgi podlaskich gmin żydowskich, publikowane po II wojnie światowej w Izraelu i krajach zachodnich dostępne są dla nielicznych specjalistów. Początek źródłowych, naukowych badań wyznacza praca Edwarda Kopówki, *Żydzi siedleccy* (Siedlce 2001). Warto w tym miejscu nadmienić, że badacze nader rzadko sięgają do akt podlaskich gmin żydowskich, znajdujących się w zespole Centralnych Władz Wyznaniowych Królestwa Polskiego, przechowywanych w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie.

W poprzednich przeglądach sugerowałem opublikowanie źródłowej monografii województwa podlaskiego w powstaniu listopadowym, autorstwa Jana Warmińskiego, przygotowanej pod kierunkiem prof. Stefana Kieniewicza jako praca doktorska w Instytucie Historii Uniwersytetu Warszawskiego. Dobrze się

³² Ks. W. Pińczuk, J. Kuszneruk, *Huszcza dawniej i dziś. Monografia parafii. Rys geograficzny, historyczny i obyczajowy*, Warszawa–Huszcza 2000.

³³ J. Geresz, *Kodeńska Pani (w obliczu Jubileuszu 2000–lecia Chrześcijaństwa)*, Międzyrzec Podlaski 1999, ss. 15. Absolutnie niepoważnie brzmią zarzuty autora wobec A. Tłomackiego, autora książki *Sapiehowie* (Warszawa 1996); w książeczce J. Geresza aż roi się od potknięć i „niedoróbek” warsztatowych. Warto zasignalizować także popularną broszurę ks. Jana Bartczaka *Kodeń, sanktuarium maryjne*, Katowice 2000, ss. 48.

stało, że ukazał się wybór artykułów tegoż autora publikowanych w periodykach naukowych w latach 1974–1998³⁴.

Jak zwykle najczęściej publikacji dotyczy dziejów najnowszych. Wiele uwagi poświęcił południowemu Podlasiu Janusz Szczepański w swej fundamentalnej pracy dotyczącej postawy społeczeństwa polskiego wobec wojny polsko–radzieckiej i ofensywy Armii Czerwonej w 1920 roku³⁵. Ukazała się długo oczekiwana monografia 9 Dywizji Piechoty, stacjonującej w Siedlcach w okresie międzywojennym, obejmująca dzieje jednostki do wojny obronnej 1939 r., autorstwa Jerzego Izdebskiego³⁶. Niedosyt budzi nieco zbyt pobieżne potraktowanie funkcjonowania jednostki w okresie pokojowym, jej funkcji społecznych, oświatowych, kulturalnych, czyli pozawojskowych. Ukazała się kolejna monografia „pułkowa” Oficyny Wydawniczej „Ajaks” w serii dotyczącej ich udziału w kampanii wrześniowej — *35 pułk piechoty*, autorstwa Jerzego Kirszaka (35. pp stacjonował w okresie międzywojennym w Brześciu nad Bugiem, a w kampanii obronnej 1939 r. brał udział w składzie 9. DP)³⁷. W serii *Boje Polskie* (nr 18) Oficyny wydawniczej „Ajaks” ukazała się monografia Zbigniewa Gnata–Wieteski poświęcona bojom obronnym we wrześniu 1939 r. w rejonie przepraw wiślanych — Brzumina i Maciejowice³⁸. Niestrudzony dokumentalista i badacz dziejów Podlasia Sławomir Kordaczuk opublikował katalog trzeciej wystawy z cyklu „100 spotkań z historią”, poświęconej obrońcom Polski w 1939 r. i ich późniejszym losom³⁹. Dzięki tej pracy zachowana została pamięć o kolejnych dziesiątkach bohaterów, których czyny zostały utrwalone poprzez opublikowanie przeprowadzonych z nimi wywiadów. S. Kordaczuk jest też współautorem publikacji ujawniającej dalsze szczegóły walki polskiego podziemia o tajemnice bomb latających V–1 i rakiet V–2⁴⁰. Przypomnijmy, że „pierwszy front” tej walki przebiegał m.in. przez nadbużańskie Podlasie.

Okres wojny i okupacji niemieckiej prezentuje się w ostatnim okresie słabiej pod względem publikacji. Natomiast niezwykle cenna pod względem dokumentacyjno–poznawczym jest publikacja Henryka Rosochackiego pt. *Sybiracy*, poświęcona mieszkańcom powiatu Sokołów Podlaski zesłanym na Syberię w XIX w. oraz uwięzionych w obozach NKWD w latach 1944–1959⁴¹. Wykaz

³⁴ J. Warmiński, *Wybrane zagadnienia z powstania listopadowego 1830–1931: województwo podlaskie; losy jeńców rosyjskich*, Lublin 1998, ss. 329.

³⁵ J. Szczepański, *Spółczesność Polski w walce z najazdem bolszewickim 1920 roku*, Warszawa–Pultusk 2000, ss. 554.

³⁶ J. Izdebski, *Dzieje 9 Dywizji Piechoty 1918–1939*, Warszawa 2000, ss. 377.

³⁷ J. Kirszak, *35 pułk piechoty*, Pruszków 2000, ss. 68.

³⁸ Z. Gnat–Wieteska, *Brzumina — Maciejowice. Obrona przepraw przez Wisłę we wrześniu 1939 roku*, Pruszków 2000, ss. 32.

³⁹ S. Kordaczuk, *100 spotkań z historią. Żołnierze września. Katalog wystawy*, Muzeum Okręgowe, Siedlce 1999, ss. 280.

⁴⁰ A. Glass, S. Kordaczuk, D. Stępniewska, *Wywiad Armii Krajowej w walce z V–1 i V–2*, Warszawa 2000.

⁴¹ H. Rosochacki, *Sybiracy. Historia mieszkańców powiatu Sokołów Podlaski oraz członków Oddziału Związku Sybiraków zesłanych na Sybir w XIX w. i uwięzionych w obozach NKWD w latach 1944–1959*, Sokołów Podlaski 2000, ss. 220.

sokołowian zesłanych na Sybir w XIX w. na pewno można rozszerzyć na podstawie źródeł, natomiast bezcenne są ustalenia autora dotyczące okresu powojennego. I ta praca powstała jako pokłosie wystawy przygotowanej przez Sokołowski Ośrodek Kultury. Udowadnia też w pełni, jak wiele zostało jeszcze do zbadań odnośnie powojennych dziejów południowego Podlasia i martyrologii jego mieszkańców po 1944 r.

Z publikacji wspomnieniowych należy wymienić pamiętnik *było, minęło* Juliusza Lemke, żołnierza Obwodu Sokołów AK, następnie II Armii WP, profesora Akademii Rolniczej w Poznaniu⁴². Wspomnienia przedwcześnie zmarłego w 1996 r. regionalisty Jerzego Sroki, autora wielu cennych publikacji poświęconych dziejom Podlasia, opracowała na podstawie jego notatek żona Jadwiga. Obejmują one okres dzieciństwa i młodości autora, ur. w 1928 r., członka „Szarych Szeregów”, AK i WiN⁴³. Pracę uzupełniają liczne fotografie. Pierwszych lat powojennych dotyczą w głównej mierze wspomnienia działacza ruchu ludowego — Franciszka Duczka, urodzonego w Wodyniach pod Siedlcami w 1912 r., a zmarłego w Siedlcach w 1985 r. Zapiski F. Duczka przygotował do druku Paweł Popiel⁴⁴. Wypada także zasygnalizować ukazanie się wspomnień Antoniego Połczyńskiego, *Do Września i Wrzesień 1939 r.* (Warszawa 2001). Autor, urodzony w 1914 r. w Witulinie, w 1936 r. ukończył kurs podchorążych 22. pp w Siedlcach, a w 1939 r. brał udział w obronie Warszawy. Następnie walczył w szeregach Polskich Sił Zbrojnych (1. DP gen. S. Maczka).

Nie najlepiej wygląda w ostatnich latach historiografia wielce zasłużonego stowarzyszenia — Ochotniczej Straży Pożarnej. Kilkanaście podlaskich straży legitymuje się ponad stuletnim rodowodem. Tymczasem odnalazłem tylko publikację poświęconą 100-leciu OSP w Drohiczynie i wznowienie informatora o Muzeum Pożarnictwa w Kotuniu⁴⁵. To nieco za skromnie jak na stuletnie tradycje.

Z prac poświęconych historii architektury i sztuki na pierwszy plan wysuwa się III tom „złotej serii” — *Pomników sztuki w Polsce*, autorstwa prof. Jerzego Z. Łozińskiego (1925–1996), omawiający zabytki Mazowsza i Podlasia⁴⁶. W poświęconym pałacom i dworom opracowaniu Marii Ireny Kwiatkowskiej, Marka Kwiatkowskiego i Krzysztofa Wesołowskiego pt. *Znane i nieznanne*, opisano m.in. Starą Wieś (s. 59–68), Kock (s. 125–139) i Suchą (s. 269–277)⁴⁷. Wiele podlaskich zabytków czeka jednak na swoich badaczy; należałoby przede wszystkim uzu-

⁴² J. Lemke, *było, minęło*, Poznań 1999, ss. 158.

⁴³ J. Sroka, *Bojowy duch. Wspomnienia z Brześcia nad Bugiem i Białej Podlaskiej z lat 1928–1956*, na podstawie notatek autora oprac. J. J. Srokowa, Biała Podlaska 2001, ss. 256.

⁴⁴ F. Duczek, *Wspomnienia wiciarza*, przygotował do druku i wstępem poprzedził P. Popiel, Warszawa–Siedlce 2000, ss. 98.

⁴⁵ *100 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Drohiczynie*, oprac. A. i T. Bujno, Drohiczyn 1999, ss. 40; Z. Todorski, *Muzeum Pożarnictwa w Kotuniu. Oddział Muzeum Regionalnego w Siedlcach*, Kotuń 2000, ss. 24.

⁴⁶ J. Z. Łoziński, *Pomniki Sztuki w Polsce*, t. III, *Mazowsze i Podlasie*, Warszawa 1999, ss. 600.

⁴⁷ M. I. Kwiatkowska, M. Kwiatkowski, K. Wesołowski, *Znane i nieznanne. Rezydencje, ludzie, wydarzenia*, Warszawa 2001.

pełnić i współcześnie wydawane jeszcze w latach 60. zeszyty *Katalogu zabytków sztuki w Polsce*, dotyczące poszczególnych powiatów.

Na wyraźną pochwałę i uznanie zasługują podlaskie periodyki naukowe i popularnonaukowe. Ukazuje się ich coraz więcej, gdyż powstają nowe. Należy do nich „Podlaski Kwartalnik Humanistyczny” — pismo Wydziału Humanistycznego AP w Siedlcach, którego dwa numery ukazały się w 1999–2000 r., prezentując kilka ciekawych rozpraw historycznych⁴⁸. Nowym pismem regionalnym są też „Nadbużańskie Sławatycze”, którego pierwszy numer przygotował Komitet Redakcyjny pod przewodnictwem niestrudzonego Grzegorza Michałowskiego. Pismo jest organem Stowarzyszenia Rozwoju Gminy Sławatycze i już pierwszy numer przynosi wiele materiałów na temat przeszłości tej miejscowości i regionu⁴⁹. W przygotowaniu znajduje się też pierwszy tom „Radzyńskiego Rocznika Humanistycznego” pod redakcją Dariusza Magiera, kierownika Archiwum Państwowego w Radzynie Podlaskim. Ukazał się pierwszy zeszyt „Rocznika Kałuszyńskiego” — organu Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Kałuszyńskiej (szerzej — Noty Wydawnicze).

W 1999 r. ukazał się 11 numer „Prac Archiwalno-Konserwatorskich” (z racji zmiany podziału terytorialnego kraju zrezygnowano z drugiego członu — „na Terenie Województwa Siedleckiego”) pod red. Urszuli Głowackiej-Maksymiuk, wydany przez Archiwum Państwowe w Siedlcach⁵⁰. Swoją mocną pozycję w regionalistyce podlaskiej utrwalił „Rocznik Białkopodlaski”, publikowany przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Białej Podlaskiej, pod redakcją Henryka Mierzwińskiego. Tomy: VII, wydany w 1999 r. i VIII — w 2000 r., przynoszą wiele cennych rozpraw, artykułów i recenzji poświęconych dziejom regionalnym⁵¹. W 1999 r. opublikowano 7, a w 2000 r. — 8 zeszyt „Szkieł Podlaskich” — periodyku IH AP w Siedlcach i Siedleckiego Towarzystwa Naukowego (redaktorem naukowym jest Piotr Matusak, sekretarzem redakcji — Rafał Dmowski). Oba obszerne zeszyty zawierają kilkadziesiąt wartościowych artykułów, przyczynków, przeglądów badań i recenzji, poświęconych dziejom Podlasia⁵². W przygotowaniu znajduje się kolejny — 9 zeszyt pisma.

⁴⁸ Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego — prof. E. Pawłowski; m.in.: nr 1 — A. Koprucki, *Ziemiańskie wobec problemu unickiego*; nr 2 — M. Wagner, *Korespondencja Stanisława Jabłonowskiego w systemie informacji i propagandy końca XVII wieku*; D. Wereda, *Archiwalia dotyczące Kościoła unickiego na Podlasiu w zbiorach Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Litwy w Wilnie*.

⁴⁹ M.in. artykuły: M. Bienia, *Pradzieje Sławatycz i okolic*; Z. Chomiczewska, *Prześladowanie unitów w Sławatyczach*; J. Szczur, *Ochotnicze Straże Pożarne w gminie Sławatycze*; idem, *Starych fotografii czar*.

⁵⁰ Zawiera m.in.: A. Rogalski, *Najstarsze dokumenty rodziny Szenejków w zbiorach AP w Siedlcach*; B. Niemirka, *Szpital Fundacyjny św. Tadeusza w Wyrozębach*; U. Głowacka-Maksymiuk, *akta Sądu Okręgowego w Siedlcach z lat 1876–1915*; G. Welik, *Spis właścicieli ziemskich guberni siedleckiej*; A. Bobryk, *Prawosławie na terenie Siedlec z XIX i XX wieku*; E. Kopówka, *Polacy i Żydzi w Siedlcach podczas okupacji hitlerowskiej*.

⁵¹ T. VII przynosi m.in.: T. Demidowicz, *Województwo podlaskie (1831–1837)*; J. Cygan, *Sobienie Szlacheckie — majątek rodowy Jezierskich, jego przynależności i dzieje*; R. Dmowski, *Kolej wąskotorowa w Białej Podlaskiej. Zarys dziejów*; M. Wagner, *Szlachta podlaska wobec zagrożeń Rzeczypospolitej w latach 1701–1703*; D. Sikora, *Szkolnictwo polskie podczas okupacji hitlerowskiej w powiecie Biała Podlaska*; E. Polak, *Przenikanie informacji o działalności obozu zagłady w Sobiborze i reakcje okolicznej ludności*; D. Wereda, *Sanktuaria unickie na Podlasiu w XVIII wieku*.

⁵² Z. 7 zawiera m.in.: T. Demidowicz, *Proces lokacji miasta Łosice na prawie magdeburskim w XVI w.*; J. Warmiń-

Nadal bardzo dużą aktywność przejawia Towarzystwo Przyjaciół Mińska Mazowieckiego, którego prezesem jest Janusza Kuligowski. Towarzystwo, wspólnie z Biblioteką Miejską w Mińsku, opublikowało 6 i 7 zeszyt „Rocznika Mińskomazowieckiego”, poświęcone w całości 80. rocznicy Bitwy Warszawskiej 1920 r., zawierające zarówno opracowania i materiały historyczne, jak i obszernie sprawozdania z uroczystości odsłonięcia w dniu 17 VIII 2000 r. Pomnika Niepodległości na Starym Rynku w Mińsku⁵³. Kilka artykułów na tematy podlaskie zawierają tomy XI i XII „Rocznika Mazowieckiego”, opublikowane w 1999 i 2000 r.⁵⁴ Liczne opracowania z zakresu regionalistyki i materiały źródłowe publikuje na swych łamach „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, wydawany przez Regionalny Ośrodek Kultury w Białej Podlaskiej i Towarzystwo Miłośników Podlasia, pod redakcją Grzegorza Michałowskiego. W przygotowaniu znajdują się także kolejne tomy *Kultury Ludowej Mazowsza i Podlasia*, pod redakcją A. Kołodziejczyka i A. Stawarza (wydawnictwo Polskiego Tow. Ludoznawczego — Oddział w Warszawie i Ludowego Tow. Naukowo-Kulturalnego): t. V, a także t. VI, będący monografią Piotra Dahliga pt. *Muzyka adwentu. Tradycja ligawek mazowiecko-podlaskich*.

Na zakończenie tego pobieżnego z konieczności przeglądu, należy poczynić kilka uwag na temat potrzeb i kierunków badawczych. Już niebawem kulejąca biografistyka Podlasia uzyska naukowe ramy i podbudowę, gdyż w dniu 1 VI 2001 r. został powołany Komitet Redakcyjny *Słownika biograficznego południowego Podlasia i wschodniego Mazowsza* (redaktorzy: U. Głowacka-Maksymiuk, A. Kołodziejczyk, P. Matusak). Będzie to wspólne wydawnictwo Instytutu Historii Akademii Podlaskiej, Archiwum Państwowego w Siedlcach, Siedleckiego Towarzystwa Naukowego i Ludowego Towarzystwa Naukowo-Kulturalnego — Oddział w Siedlcach. Do tego grona dołączą niebawem zapewne i inne towarzystwa regionalne, a prowadzone są rozmowy na temat współpracy nad *Słownikiem...* z Uniwersytetem Białostockim. To bardzo poważne przedsięwzięcie badawcze ma zaowocować 5–6 tomami biografii Podlasian i osób z Podlasiem i wschodnim Mazowszem związanych.

ski, *Dzieje miasta Białej na Podlasiu w powstaniu listopadowym 1830-31 roku*; D. Grzegorzczuk, *Szkolnictwo i oświata pozaszkolna w Siedlcach międzywojennych*; J. Lemke. M. Jakubik, H. Kozłowski, *Bitwa pod Jagodnikiem*; A. Kołodziejczyk, *Maria Holder-Eggerowa (1875-1941). Z dziejów obozu narodowego na Podlasiu*; w z. 8 m.in. artykuły: R. Niewiatowska, *Olędzcy herbu Rawicz, właściciele Siedlec w XVII w.*; K. Jastrzębska, *Olędzcy właściciele dóbr na Łupinach*; A. Paskudzka, *Szkolnictwo i oświata pozaszkolna w Łukowie w latach 1918-1939*; Z. Todorski, *Polska Organizacja Wojskowa w Kotuniu w latach 1915-1918*; S. Kordaczak, *Z siedleckiej księgi peowiaków*, cz. III; W. Charczuk, *Akcja NZS na więzienie w Siedlcach 12 marca 1944 roku*.

⁵³ Z. 6, Mińsk Mazowiecki 2000, zawiera m.in.: J. Kuligowski, *Mińsk Mazowiecki i okolice podczas bitwy warszawskiej*; M. R. Dzieńcio, *Działania wojenne na terenie powiatu mińskiego w dniach 16-17 VIII 1920 r.*; S. Czajka, *Udział siennicznan w czynie niepodległościowym 1914-1920*; z. 7, Mińsk Mazowiecki 2001, składa się z artykułów historycznych poświęconych wojnie 1920 r. i sprawozdań z mińskich obchodów rocznicy.

⁵⁴ Zawierają m.in.: J. Kazimierski, *Spoleczności w ośrodkach miejskich na Podlasiu Nadbużańskim w XIX w.* (t. XI); w t. XII: J. Kuligowski, *Kościół Wschodni na Ziemi Chełmskiej i południowym Podlasiu od chrystianizacji do końca XVI wieku*; A. Kołodziejczyk, *Jan Stanisław Majewski (1899-1941)*.

Nadal brakuje wielu monografii miast, miasteczek, regionów. Nie mają swojej monografii Łosice. Dzieje Białej Podlaskiej wymagają poważnego dzieła monograficznego, nie ma całościowej, opartej na szerokiej kwerendzie źródłowej monografii Łuków, podobnie zbliżający się do 580-lecia praw miejskich Sokołów. A gdzie Liw, Miedzna, Janów Podlaski? W minionym dziesięcioleciu zrobiono wiele w zakresie regionalistyki podlaskiej, ale nie brakuje nadal „białych plam”: I wojna światowa na Podlasiu, diecezja podlaska w czasie II wojny światowej, antysowieckie podziemie lat 1944–1947 i „utrwalanie” władzy ludowej, zbiorowy portret ziemiaństwa podlaskiego XIX w., podlaski kult maryjny, dzieje Kodnia — rodowej siedziby Sapiechów — to tylko niektóre przykłady luk. W końcowej fazie przygotowania znajduje się kilka prac doktorskich na tematy podlaskie, które ze wszech miar zasłużyć będą na opublikowanie⁵⁵. W przygotowaniu znajduje się drugi tom *Dziejów Węgrowa* obejmujący historię miasta i powiatu po 1944 r. oraz liczne uzupełnienia do pierwszego tomu (ukazał się w 1992 r.)⁵⁶; monografia poświęcona Korytnicy Węgrowskiej autorstwa niżej podpisanego. Udało się rozwikłać wiele zatartych szczegółów sprawy tzw. „robotników z Chodakowa” z grudnia 1946 r. — ponurego epizodu wojny domowej i terroru władz komunistycznych⁵⁷, a w przygotowaniu znajduje się publikacja książkowa poświęcona tej kwestii. Ruszyły prace nad wspomnianym *Słownikiem biograficznym południowego Podlasia i wschodniego Mazowsza* i już jesienią br. gotowy będzie wstępny spis haseł osobowych osób zasłużonych dla tych terenów. Jednak setki szerszych i węższych zagadnień nadal czekają na swych badaczy⁵⁸.

Arkadiusz Kołodziejczyk

⁵⁵ G. Welik, *Ziemiaństwo guberni siedleckiej 1864–1915*; T. Boruta, *Wieś podlaska w czasie I wojny światowej*; D. Grzegorzczuk, *Siedlce w okresie dwudziestolecia międzywojennego* (Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego); R. Dmowski, *Diecezja podlaska w latach II Rzeczypospolitej* (Instytut Historii Akademii Podlaskiej).

⁵⁶ Pr. zb. pod red. A. Kołodziejczyka i T. Swata.

⁵⁷ R. Dmowski, A. Kołodziejczyk, „*Robotnicy z Chodakowa*” — *prawda i fikcja*, „*Niepodległość i Pamięć*”, t. XVII, Warszawa 2001.

⁵⁸ W tym miejscu należy nadmienić, że ukazała się *Bibliografia publikacji pracowników Instytutu Historii Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach za lata 1991–1999*, pod red. T. Boruty i R. Dmowskiego, Siedlce 1999, ss. 152. Warto wspomnieć także o pracy J. Garbaczewskiego, *Wybitni siedlczanie. Słownik biograficzny*, Siedlce 1998, ss. 52 i *Białkopodlaskim biograficznym słowniku sportowym*, pod red. T. Demidowicza, Biała Podlaska 1998, ss. 222.